

Beethoven azi

Beethoven a trecut de mult hotarele muzicii și este mit. Personifică titanismul așa cum Socrate e simbol pentru înțelepciune, cum Magellan intruchipează aventura, Leonardo — geniul. Prea adesea însă referința la muzică rămâne uitată undeva, ca și cum focarul atenției n-ar trebui menținut acolo și numai acolo. În fața creației, existența biografică e nesemnificativă la Beethoven, deconcertantă chiar, când urmărim perfecțiunea omului și nu virtuțile operei lăsată. Aventura muzicii din lista de opusuri care aveau să împlinescă idealuri umane din cele mai înalte, ea este adevărata biografie beethoveniană. Faptele celelalte, bune, rele, trebuie doar înregistrate, nu și idealizate, nici falsificate evidența lor. E greu de trecut peste mărturia contemporanilor care găseau monstruos ca tânărul orgolios cu gesturi stângace și vorba semidocță să se proclame egalul lui Goethe; peste prudența editorilor trași pe sfoară; peste prietenii zdrobite de o infatuare absurdă; peste maltratarile de servitori ocazionale. La urma urmelor Beethoven e cine e, nu pentru că ar fi fost sau nu cast, nu pentru că ar fi fost, mai mult sau mai puțin, măcinat de boli. Apropo, ce vnzare de hirtie scrisă, s-a mai făcut pe tema bietelor povești de amor! Numai așa numele insignifiante au stat mai mult în atenția exegeților decât maestrului și profesorii de la care o ambiție imensă ca a lui Beethoven a vrut să smulgă tot ce putea și util în meserie. Câtă lume oare cunoaște, bunăoară, cele cinci tomuri cu

exerciții de elev sîrguincios, corectate și comentate marginal de J. G. Albrechtsberger, autoritatea timpului în materie de contrapunct? Rîvna pentru detaliul biografic e interesantă și în măsura în care pune în evidență cum unul și același impuls constitutiv — forța lui Beethoven — pe plan social profesat ca un „Faustrecht”, cu efect negativ deci, se poate converti benefic în artă. Asupra acestui punct, lumea muzicografilor, ajutată cu nădejde de lumea non-muzicografilor, a construit o prea respectabilă te-sătură de speculații estetice și filozofice.

Cu fiecare lucrare, Beethoven întărește convingerea ascultătorului că ceva se petrece și dincolo de jocul în sine al sunetelor. Ce anume, scapă pipăitului și tocmai acest nedefinit a ridicat un nor de răspunsuri de tot atâtea ori discutabile. Nevoia oricărei teoretizări e sigur legitimă, numai că în cazul nostru depășirea zonei care, critic, este fundată pe considerente muzicale, devine destul de ușor vulnerabilă. Foarte mare circulație în lume are azi beethovenologia ilară făcută din ticuri verbale, unde marșul e triumfal cînd nu e funebru, dar poate fi și ambele. Adagioul, pe care îl datorăm autorului Sonatei lunii, e plin de atmosferă visătoare și lirism cald (sau viceversa), dar finalul e fie furtuos, ori e plin de o bucurie exuberantă. Uneori muzica sa aduce și tîngiri îndurerate cu gemete surde pînă ce durerea devine sfîșietoare. Dar, în general, Beethoven are un patos dramatic care e plin de accente viguroase. Atunci tema izbucnește

BEETHOVEN DESPRE ARTĂ ȘI ARTIȘTI

- A compune înseamnă a face creație poetică.
- Muzica are propriul său domeniu care se extinde în zone pe care chiar poezia nu le poate atinge atât de ușor.
- A zugrăvi este apanajul picturii. În privința asta, poezia se poate și ea socoti norocoasă, în comparație cu muzica; domeniul ei nu este atât de limitat ca al meu; în schimb, al meu pătrunde mai adânc în alte zone; nu e chiar atât de ușor de ajuns pe meleagurile împărăției mele.
- De ce compun? Ceea ce sălășluiește în inima mea trebuie să iasă la lumină.
- Muzica este o revelație mai înaltă decât orice înțelepciune și orice filozofie... Cine pătrunde sensul muzicii mele va scăpa de ticăloșia în care se îfrăsc ceilalți oameni.

- Numai arta și știința îl înalță pe om până la divinitate.
- Nimic mai înalt decât să te apropii de divinitate mai mult decât alți oameni, și, de acolo, să răspindești razele divinității în omenire.
- Se spune că arta e lungă, viața scurtă. Numai viața e lungă, arta e scurtă. Căci dacă suflul ei e în stare să ne ridice până la zei, el nu este decât darul unei clipe.
- Mobilul faptei tale să fie fapta, și nu izbînda faptei tale.
- Fericit cel ce și-a înăbușit toate patimile, și care, prin toată puterea lui înfăptuitoare, se împlinește.
- Făptuiește, făptuiește și alungă de la tine orice gînd despre urmările faptei, fie că e bine, fie că e rău, căci o astfel de nepăsare este dragostea pentru spirit.
- Trebuie să jertfești, trebuie neconștient să jertfești artei tale toate nimicurile vieții.
- Deviza mea a fost întotdeauna: Nulla dies sine linea.
- Libertatea de a merge mai departe este, în lumea artei ca și în toată creația, scopul. Și dacă noi, modernii, încă n-am ajuns deplin la soliditatea construcției celor vechi, rafinamentul culturii noastre a lărgit în multe privințe orizontul nostru...
- Noi mărginiții, cu spiritul nemărginit, sîntem născuți numai pentru suferință și bucurie și aproape s-ar putea spune că cei mai aleși dobîndesc bucurii prin suferință.
- Artiștii sînt de foc, nu plîng.
- Mă rănește dureros înjosirea omului în fața omului.
- ...acești hoțari care își poartă în suflet sărăcia.
- Să nu recunoști omului alt privilegiu decât bunătața.
- Cu toții ne înșelăm, dar fiecare din noi se înșeală într-alt fel.
- În orice tonalitate poți exprima orice.
- Adevărații virtuozii ai pianului redau prin cîntul lor (prin improvizație) ceva coerent, ceva desăvîrșit... nu ca pianiștii de azi care aleargă pe claviatură în sus și în jos cu pașaje dinainte studiate...
- Nu există regulă pe care să nu o jignim din cauza lui „mai frumos”.
- În noi, legea morală și deasupra noastră, cerul înstelat.
- Speră! Omul trebuie să spere. Să nu întrebe!

furtunos, desfășurarea se însuflețește și devine impetuoasă pînă la limitele furiei amenințătoare. După ce se calmează. Titanul cîntă, și în timp ce cîntă, ba se stăpînește. ba izbucnește în ris (sic!).

Beethoven pare să fi fost prima mare victimă a muzicologiei literaturizantoplasticizante, care nu se separă de cuvintele „ca și cum” și „parcă”. De ce el și nu, mai înainte, Bach, de pildă? În fond muzicii i-au trebuit milenii spre a scăpa de tirania cuvintelor după care și-a modelat forma. Apoi, abia ce trecuseră două sute de ani de stil concertant, și muzica „pură” ajunge, dacă nu să se plece din nou la cuvînt, măcar să apeleze la el cu titlu explicativ. Asta se resimte mai mult, cu începere de la primii tâlmăcitori ai lui Beethoven și durează pînă pe la comentatorii lui Stravinski și Webern. Așa a înflorit o bogată literatură periferică ce parazitează limbajul muzical în principiile sale de abstracțiune. Oare cauza acestor excrescențe, rareori literare nu stă cumva în factura însăși a muzicii inaugurată de Beethoven, unde melodia reprezintă individualizarea emoției și nu a stării?

Stilul concertant din secolele XVII și XVIII crease modelele discursului abstract, construit pe o schemă coerentă. În acest stil, evenimentele cu cea mai mare greutate (cadențe, modulații) erau plasate în traseu la locurile potrivite spre a marca precis conturul schemei convenționale, care da suport rațional formei muzicale. Beethoven păstrează modelele, dar eludează regula și o supune necesităților de expresie intervenite ad-hoc. Vehiculele discursului său sînt temele, devinute mai degrabă personaje melodice, grație capacității compozitorului de a picura pe parcurs definirea caracterului, într-un veritabil conflict de situații. Aceste personaje melodice din simfonii, sonate, cvartete, etc. fac să înainteze acțiunea ca într-o veritabilă dramă. Or, momentele semnificative nu se mai așază aici stereotip, în subordine față de conturarea formei de sonată, de lied, de menuet, de rondó. Ele decurg neprevăzut din raporturile ce se creează între teme, și asta este cea mai importantă schimbare pe care Beethoven o promovează în muzică. De aici, individualitatea marcată a Appassionatei, a Pateticei, a Eroiceii, a Pastoralei. Și nu numai a lor. Fiecare opus are la Beethoven un caracter aparte, reprezintă o desfășurare fără omonim.

Așadar, în comparație cu gîndirea unui Mozart, unde geniul inventiv se păstrează pe o platformă de puritate, apelînd adică la corelații exclusiv de domeniul muzical, simfonia beethoveniană tinde spre împlinirea destinelor unor teme, adevărate dramatis personae, care se prezintă, în general, în secțiunea expozitivă. Temele acestea ale lui Beethoven nu sînt frumusețea împietrită în tr-o formă ideală, unică în semnificație. Măsura valorii lor este capacitatea de

transforma forma coerent în direcția celor mai neașteptate deznodăminte, sau, folosind vocabularul informațional, de a ține cîrma dreaptă între redondanță și entropie. Pe un plan istoric mai larg, temele de sonată ale lui Beethoven sînt unul din cele patru momente ale tipului germinativ, care a dominat istoria muzicii europene din mileniul nostru. Celelalte ar mai fi: subiectele „jugilor” lui Bach, leitmotivul wagnerian și seria lui Schönberg. În cadrul aceleiași istorii europene, muzica lui Beethoven a devenit prototipul gîndirii discursive de factură aristotelică. Desfășurarea acțiunii muzicale abstracte are mereu o finalitate, evenimentele converge spre un deznodămînt necesar. Mișcarea continuă spre situații noi, care implică dezvoltarea precedentă, interferează muzica lui Beethoven cu teatrul clasic. Pentru popularitatea lui Beethoven întîlnirea cu teatrul clasic pe tărîmul muzicii „pure” e de o importanță capitală fiindcă, pentru auditorul necersat în subtilitățile devenirilor sonore, limbajul beethovenian face apel la fondul apercceptiv acumulat prin educația literară. Nu trebuie uitat însă că acesta rămîne doar un mod de apropiere de Beethoven și epigoni, la nivelul exclusiv al judecății aristotelice, e drept, un mod care este însă măsura curentă a publicului de concert, și care oprește vederea asupra celor ce s-au întîmplat dincoace de Vincent d'Indy și în josul istoriei. Dar Beethoven e mai mult decît atît, mai mult decît a știut el însuși că este. Să-l căutăm deci pe Beethoven, noi care gîndim probabilistic, cibernetic, relativist, non-euclidian, topologic, semantic, în termeni de mulțimi, noi cei de azi.

Radu Stan

Beethoven. Desene de Johann Peter Lyse (1823)

